

TRADUCERI

FRANZ BRENTANO

DESPRE MOTIVELE DESCURAJĂRII ÎN FILOSOFIE

Conferință ținută cu ocazia preluării postului de profesor de filosofie la Universitatea Regală și Imperială din Viena pe data de 22 aprilie 1874

Excelența Voastră! Înaltă adunare!

În urmă cu câteva decenii, un profesor de filosofie ar fi considerat cu siguranță că sarcina ce-i revine în momentul intrării într-un nou mediu academic este aceea de a înfățișa auditoriului o imagine a sistemului său filosofic original.

Dimpotrivă, în urmă cu câțiva ani, el ar fi considerat într-o situație similară că cel mai important este să discute despre metoda cercetării sale. Anume dacă, după el, spiritul uman este capabil, prin concepere intuitivă creatoare și prin construcție apriorică, să producă un edificiu al cunoașterii speculative, sau dacă el, la fel ca și cercetătorul naturii, nu cunoaște alt drum către adevăr cu excepția observației și experienței. Dacă el, purtat de un avânt curajos, speră să cuprindă cu o privire unitară întregul adevăr sau dacă doar se mulțumește să descopere și să înregistreze fiecare fapt în parte, propoziție cu propoziție, adevăr cu adevăr.

Astăzi, lucrurile stau într-un fel și mai diferit. Lupta de atunci este încheiată. Întrebarea care plutea cândva în aer și-a găsit răspunsul. Nu mai există nici urmă de îndoială că și în ceea ce privește chestiunile filosofice experiența este cel mai bun profesor și că nu poate fi vorba de a propune printr-o *singură* mișcare genială o întregă viziune asupra lumii, una încă și mai desăvârșită decât altele. Astăzi, filosoful, ca și oricare alt cercetător, poate avansa doar cucerindu-și pas cu pas domeniul.

Altceva, însă, ne pune pe gânduri. Se pune întrebarea dacă nu cumva doar un atare demers filosofic mai modest poate avea șanse de reușită și dacă adevărul și certitudinea (*Sicherheit*) pot fi atinse în genere în chestiunile filosofice.

Textul conferinței inaugurale „Über die Gründe der Entmuthigung auf philosophischem Gebiete” a fost publicat de Brentano în 1874 la tipografia Wilhelm Braumüller a Universității din Viena și a fost republicat într-o variantă ușor corectată din punct de vedere stilistic de Oskar Kraus în Franz Brentano, *Über die Zukunft der Philosophie*, Oskar Kraus (ed.), Leipzig, Meiner, 1929, pp. 85–100. Traducerea de față se bazează pe varianta publicată de Kraus, a fost realizată în cadrul proiectului PN-III-P4-ID-PCE-2016-0473, PNCDI III, finanțat de CNCS – UEFISCDI și face parte din volumul, care va apărea la Editura Institutul European, *Brentano – Comte – Mill: ideea filozofiei ca știință* (notă Ion Tănăsescu).

Este de necontestat faptul că filosofia nu se bucură de prea multă încredere. Scopul pe care ea și l-a ales este văzut, în mod foarte general, fie ca o imagine acoperită de un voal prin care privirile muritorilor nu pot pătrunde, fie ca acela de a descâlci un ghem format din multe fire împletite, pe care mâinile muritorilor nu sunt capabile să îl descurce. Din acest motiv, cred cei mai mulți, filosofia nu se numără printre științe. Ei preferă să pună filosofia mai curând laolaltă cu astrologia sau cu alchimia. Și acestea se intitului cândva științe, însă acum nu există niciun cunoscător al problemei pentru care cititul în stele și facerea aurului, cu a sa piatră filosofală, să fie considerate altceva decât pure fantasmе. La fel este deci văzută și filosofia, ca una ce vânează simple fantome și imposibilul.

În primele decenii ale secolului nostru, amfiteatrele în care predau filosofii germani erau pline peste măsură: în perioada recentă, fluxul acesta a fost urmat de un reflux puternic. Așa se face că auzim adesea cum cei mai în vârstă acuză generațiile tinere, ca și cum acestora le-ar lipsi simțul pentru cele mai înalte ramuri ale cunoașterii.

Dacă așa ar sta lucrurile, ar fi, într-adevăr, o situație tristă și, totodată, de neconceput. Din ce cauză noua generație, în totalitatea sa, ar fi atât de înapoiată față de cea anterioară atât din perspectiva elanului, cât și a nobleței spirituale?

De fapt, cauza scăderii interesului pentru studiul filosofiei nu a fost lipsa dotării spirituale, ci lipsa de încredere. Dacă speranța succesului ar reveni în filosofie, atunci, cu siguranță, chemările celor mai străluciți cercetători nu ar fi în zadar.

De aceea cred că nu mi-aș putea începe mai bine activitatea la această Universitate altfel decât printr-o tratare a motivelor care prilejuiesc neîncrederea generală și printr-o evaluare a puterii și îndreptăririi lor.

Pentru aceasta, să le prezentăm rapid pe cele mai importante dintre ele.

Acolo unde există cunoaștere, există în mod necesar adevăr; iar acolo unde este adevăr, este și unitate (*Einigkeit*): căci există multe erori, însă doar *un* singur adevăr.

Să privim acum către lumea filosofică din jurul nostru. Aflată foarte departe de orice unitate și consens al doctrinelor, o vedem dezbinată și împărțită într-o mulțime de școli, astfel încât vorba „câte capete, atâtea păreri” este pe deplin confirmată.

Acest dezacord nu se limitează în niciun caz la diferențe de opinie în ceea ce privește chestiuni particulare, specifice. Un astfel de dezacord există în orice domeniu al cercetării. În filosofie, însă, disputa ca atare vizează principiile prime și fundamentale; toate sistemele sunt opuse unele față de altele și se luptă între ele cu virulență extremă.

Cu siguranță, nu poate nimeni spune că această perspectivă este una potrivită pentru a ne întări credința în caracterul științific al filosofiei. Filosofia este la fel de veche ca oricare altă ramură a cercetării. Thales, cel căruia i se atribuie descoperirea unor teoreme geometrice simple, este elogiât de către Aristotel și ca părinte al

filosofiei. Dacă filosofia ar fi o știință, atunci s-ar putea argumenta că măcar astăzi, după mai bine de două mii de ani de cercetări, ea nu ar mai trebui să fie grevată de o asemenea lipsă de teoreme general acceptate.

Mai departe să privim dinspre prezent înapoi în trecut. Dintr-un anumit motiv, și mersul istoric al filosofiei se potrivește prea puțin cu istoria unei științe. S-ar putea spune că istoria fiecărei științe trebuie să se constituie astfel încât cunoașterea incompletă de la începuturi să poată fi din ce în ce mai mult extinsă prin adăugarea de adevăruri nou descoperite, dezvoltându-se astfel până ce ajunge o știință desăvârșită. O știință nu începe de la zero în mintea fiecăruia. Există o tradiție, un tezaur de cunoaștere, care se păstrează prin aceea că epocile de mai târziu preiau și duc mai departe moștenirea lăsată de cele precedente.

Istoria filosofiei se prezintă însă altfel. Care ar putea fi acel lucru stabil care rezistă schimbării vremurilor și care este moștenit de la o generație de filosofi la alta? În mod repetat descoperim, mai cu seamă în vremurile recente, o totală răsturnare a sistemelor. Sistemul care urmează întră conștient și cu cea mai mare fermitate în contradicție cu cel precedent. Dogmatismului larg răspândit îi urmează criticismul, iar acesta, a cărei reținere trece de multe ori în scepticism, este succedat de filosofia absolută cu a sa pretenție a unei cunoașteri excesive. Cum ar putea așa ceva să constituie o știință, deci un adevăr, din moment ce, pentru a spune astfel, își schimbă an de an forma și coloratura devenind de nerecunoscut?

În anii mei de studenție s-a întâmplat să cunosc unul dintre cei mai renumiți istorici ai vremii noastre, care s-a ocupat extensiv și cu istoria filosofiei. Impresia pe care preocuparea cu aceasta i-a lăsat-o nu era una chiar reconfortantă. Istoria filosofiei, spunea el, poate fi cel mai bine comparată cu un mare cimitir. Nenumărate monumente se pot vedea acolo: care mai impunător și somptuos, care mai mic și mai puțin împodobit – însă pe toate se poate citi același lucru trist: „aici zace” (*Hic jacet*). Lui cel puțin i se părea neîndoielnic că după asemenea experiențe nu mai rămâne niciun fel de speranță pentru viitor. Și, astfel, filosofia pretinde complet pe nedrept un loc în rândul științelor.

La același punct de vedere au ajuns și alții, însă pe alte căi.

Dacă privim cu mai multă atenție natura problemelor cu care se ocupă filosoful, acestea ne apar ca având cu totul și cu totul alte caracteristici decât cele ale științelor. Filosofia pare să aspire la un mod de explicare și investigare ce este cu totul imposibil pentru intelectul uman.

Desigur, dacă se iau în considerare reușitele obținute de cercetare în domeniul științei naturii, atunci se poate recunoaște că există printre acestea performanțe care mai înainte păreau la fel de imposibile. Această cercetare a făcut accesibil ceea ce era invizibil fie datorită micimii, fie datorită depărtării și a aruncat lumină asupra dezvoltării unor perioade de mult apuse. Pe de altă parte, ea face și predicții certe în privința unor rezultate viitoare.

Cu toate acestea, modul de explicare spre care tinde cercetătorul naturii este unul foarte modest. El nu urmărește nicicând să pătrundă esența propriu-zisă a lucrurilor.

El nu are niciodată pretenția să studieze „cum”-ul și „de ce”-ul intern al unei corelații cauzale (*ursächlichen Zusammenhanges*). El observă fenomenele naturii și succesiunea lor, caută asemănări între cazurile deosebite și vrea să investigheze în acest mod relațiile generale și imuabile ale fenomenelor, *i.e.* legea corelației lor. Ceea ce înțelege el prin explicarea faptelor (*Tatsachen*) nu este altceva decât subordonarea fenomenelor individuale sub anumite fapte generale, al căror număr el va încerca continuu să-l micșoreze prin reduceri succesive ale acestora la legi încă și mai generale.

Chiar și acolo unde explicarea naturii este considerată ca fiind cel mai reușită, ea nu va oferi niciodată mai mult de atât.

Cel mai remarcabil caz dintre toate este, fără îndoială, explicitarea fenomenelor celeste prin legea gravitației, pe care a descoperit-o Newton. Dar în ce măsură putem spune că traiectoria corpurilor cerești este explicată prin această lege? – Ea rezumă multiplicitatea infinită a evenimentelor astronomice într-o unitate, anume în faptul (*Tatsache*) conform căruia corpurile se atrag reciproc cu o forță direct proporțională cu masele lor și invers proporțională cu pătratul distanței dintre ele. Iar acest fapt apare în același timp doar ca extindere a altuia cu care suntem deja familiarizați din altă parte: legea atracției universale este extinderea legii greutății corpurilor terestre. – Dar ce este atracția și ce este greutatea? Ne dezvăluie cumva explicația lui Newton principiul activ și maniera internă de funcționare a acestor procese? – Nicidecum! Această cercetare despre cum (*Wie*) și prin ce (*Wodurch*) este lăsată de către oamenii de știință speculației filosofului.

Dar oare este acesta din urmă capabil să răspundă la o atare întrebare? Ne poate el oferi cu adevărat cunoștințe care să ne permită să înțelegem corelațiile fenomenelor în necesitatea lor? – Măcar atât este sigur: drumul comun al cercetării, așa cum este el parcurs de alte științe, nu conduce într-acolo. Dacă observația și experiența ar urma să ne ofere cheia pentru rezolvarea problemei, atunci percepția noastră ar trebui să pătrundă în cea mai intimă și adevărată esență a lucrurilor, permițându-ne să-i sesizăm conceptul. Nu acesta este însă cazul. Vedem diferite fenomene succedându-se cu regularitate. Deducem din regularitate necesitatea corelației: dar nu aflăm ce anume produce această necesitate stând la baza fenomenelor, și nici nu îl sesizăm prin vreunul dintre simțurile noastre. Or, dacă filosoful nu are încă un ochi pentru care această beznă este luminoasă, atunci toată strădania va fi fost în zadar. Și este posibil să se întâmple cam ceea ce zicea poetul, cum că „unde conceptele se-ntâmplă să lipsească, se-nființează, la dorință, un cuvânt”¹.

Năzuințele noastre filosofice par, așadar, așa cum am mai spus, lipsite de speranță.

¹ Brentano se referă aici la Goethe, citând celebrele vorbe ale lui Mefistofel din *Faust*. Reproducem aici traducerea oferită de Lucian Blaga: J. W. Goethe, *Faust*, trad. Lucian Blaga, București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1955, p. 108.

În fine, motivelor deja menționate pentru negarea caracterului științific al filosofiei li se mai adaugă încă un argument important, inutilitatea ei practică (*praktische Unfruchtbarkeit*).

Fiecare cunoștință, oricum ar fi luat ea naștere din simpla dorința de cunoaștere, se dovedește a fi, mai devreme, sau mai târziu, folositoare și în viață. Cercetările efectuate de Arhimede și Apoloniu asupra secțiunii de con au dus multe generații mai târziu la înnoirea astronomiei. Iar aceasta a făcut posibilă desăvârșirea navigației, astfel încât Condorcet a spus pe bună dreptate: „Marinarii care prin observarea exactă a lungimilor geografice se vor salva de la naufragii îi sunt datori pentru viața lor unei teorii care a fost stabilite cu 2000 de ani înainte de către acei gânditori geniali care nu au luat nimic altceva în calcul decât observațiile geometrice”².

Toate ramurile științei teoretice generale recunoscute, fizica și chimia anorganică, chimia organică și fiziologia, au devenit de aceea fundamentele năzuințelor (*Bestrebungen*) practice. Prin multiple îmbunătățiri și descoperiri, ele au transformat medicina, agricultura și, pentru a spune astfel, viața întreagă. Fotografia, precum și calea ferată și telegraful s-au dezvoltat din acestea.

Desigur, putem pune la îndoială dacă, așa cum voia Bacon, unicul sau cel mai înalt țel al efortului științific constă în extinderea puterii omului (*Erweiterung der Macht des Menschen*). Însă este o certitudine de nezdruccinat nu doar în rândurile specialiștilor, ci și pentru fiecare om educat, că, în sine, cunoașterea este putere.

Doar filosofia pare că nu vrea să se adeverească și ea, în mod similar, ca o putere.

Este cert însă că la sfârșitul secolului trecut unele idei filosofice au acaparat cu putere poporul francez și au dus la catastrofe violente. Însă, indiferent cum sunt judecate aceste idei și consecințele lor, niciun om rațional nu poate vedea în ele o confirmare a filosofiei asemănătoare aceleia pe care alte științe și-au găsit-o în practică. Orice schimbări s-au mai produs, așteptările suscitade de mișcarea entuziastă a maselor nu au fost împlinite. Însă ceea ce produce efecte semnificative, dar neintenționate, nu este cu adevărat putere. De multe ori și o eroare poate avea influențe importante, și din această cauză speculația filosofică nu poate fi deloc considerată o știință.

Așadar, dintre toate științele abstracte, numai filosofia nu a fost confirmată prin roade practice. Dacă acesta ar fi fost cazul, atunci îndoiala generală în ceea ce o privește nu ar fi fost posibilă. Însă ea este posibilă, căci este și reală. Iar existența sa reală pare să arate totodată și că este îndreptățită.

În linii mari, acestea sunt cele mai importante cauze ale neîncrederii generale în filosofie: lipsa principiilor general acceptate; răsturnări totale prin care filosofia trece iar și iar; intangibilitatea scopului propus pe calea experienței; și imposibilitatea valorificării practice. – Cine ar putea nega că aceste fapte joacă un rol important și sunt cât se poate de potrivite pentru a ne determina felul în care judecăm filosofia?

² Acest citat precum și propozițiile care îl introduc în acest alineat coincid în mare măsură cu un pasaj din *Cursul de filosofie pozitivă* al lui Auguste Comte (cf. Auguste Comte, *Cours de philosophie positive*, tome premier, Paris, Bachelier, 1830, p. 53 (nota traducătorului)).

Cu toate acestea, sperăm să arătăm că motivele prezentate nu demonstrează nimic său măcar că nu demonstrează atât de multe pe cât am fi tentați să deducem din ele.

Dacă punem unele lângă altele diferite științe teoretice generale, precum matematica, fizica, chimia, fiziologia, vedem că ele formează o serie în care membrul anterior este mai abstract decât succesorul său. Obiectul științelor numite mai la urmă în listă este din ce în ce mai complicat, și anume în așa fel încât fenomenele care sunt obiectul științelor anterioare se complică suplimentar în cazul lor prin adăugarea de noi elemente și condiții. Din aceasta urmează că fiecare știință ulterioară este dependentă de cea de dinaintea ei, în vreme ce situația opusă nu este valabilă sau are loc doar într-o mult mai mică măsură. Și tocmai din acest motiv, științele ce vin mai târziu în listă se dezvoltă mai încet. Iar dacă stadiul lor de dezvoltare la un moment dat este comparat cu cel al științelor care le preced în listă, la același moment, atunci ele apar ca fiind cu mult rămase în urmă.

Aceasta ne învață în modul cel mai clar istoria științelor. Descoperiri matematice în toată bogăția lor găsim încă de la greci. Partea cea mai simplă a fizicii, mecanica statică, a fost întemeiată de Arhimede, însă toate celelalte reușite semnificative au fost rezervate vremii lui Galilei și secolelor ce i-au urmat. Chimia cu adevărat științifică este, însă, cu mult mai tânără decât fizica: întemeietorul său este considerat în genere Lavoisier, care, așa cum se știe, a căzut în revoluția franceză. Iar o configurare mai riguroasă a fiziologiei științifice apare abia în secolul nostru. Și aceasta se află astăzi încă, în mod clar, în urma chimiei, care, la rândul său, se află în urma fizicii. Iar fizica nu este de departe comparabilă din punct de vedere al desăvârșirii cu științele matematice.

Acum, este clar că din moment ce există fenomene care se raportează la cele fiziologice, la fel cum acestea se raportează la cele chimice, iar cele chimice la cele fizice, atunci și știința care se ocupă cu ele trebuie să fie într-o fază de dezvoltare încă și mai incipientă. Astfel de fenomene sunt stările psihice. Le întâlnim doar în legătură cu organismele și în dependență de anumite procese fiziologice. Este, așadar, clar că de vreme ce fiziologia abia a făcut mici progrese, psihologia de astăzi nu a putut trece de primele sale începuturi și că, lăsând la o parte anumite anticipări norocoase, nu se poate vorbi despre o psihologie cu adevărat științifică în cazul niciunei alte perioade de dinaintea celei actuale.

În legătură cu psihologia se află, însă, atât știința socială (*Gesellschaftswissenschaft*), cât și celelalte ramuri ale filosofiei. Și toate acestea sunt strânse laolaltă într-o singură grupă doar dintr-un motiv, și anume acela că cercetările lor sunt conectate între ele prin cele mai strânse relații.

Vedem bine, așadar, că filosofia, chiar dacă nu ar fi fost lipsită de capacitatea de a deveni o adevărată știință, nu ar fi putut atinge astăzi un înalt grad de dezvoltare. Mai vedem de asemenea că, pornind de la starea sa actuală de înapoiere, nu este permis în niciun caz să se tragă concluzia că în filosofie progresul științific este în genere imposibil și că, astfel, cercetările sale nu merită cu adevărat numele de întreprinderi științifice.

Dacă, însă, starea de neîmplinire în care se găsește filosofia nu ne îndreptățește să tragem astfel de concluzii, atunci nici toate motivele care, așa cum am spus, au produs neîncredere și dezamăgire față de cercetările filosofice, nu pot aduce nicio dovadă împotriva caracterului științific al sarcinilor filosofice, căci ele pot fi concepute cu ușurință ca decurgând din acest fapt al neîmplinirii filosofiei.

Se spune că orice știință generală este folositoare vieții. Filosofia însă nu. Prin urmare, ea nu este o știință. – Desigur că orice știință are relevanță practică, însă doar după ce a ajuns la o anumită stare de maturitate. Marile realizări practice ale fizicii aparțin, cu puține excepții, timpurilor moderne, iar cele ale chimiei secolului actual. Fiziologia începe, pentru a spune așa, să dea naștere medicinei abia în zilele noastre. Roadele practice pe care filosofia, după convingerea mea, este menită cu siguranță să le aducă nu pot, în mod evident, să apară în zilele noastre.

Se spune, de asemenea, că modul de explicare și cercetare căutat de către filosof este unul cu totul diferit de cel urmărit de cercetătorul naturii. Filosoful vrea să pătrundă în „ce este”-le și în „cum este”-le interne ale lucrului, la care observația și experiența nu au acces. – Răspundem: și aceasta este o urmare a stării înapoiate a filosofiei. Este un semn pentru faptul că în filosofie persistă încă multe neclarități în ceea ce privește granițele cunoașterii posibile și modul corect de formulare a întrebărilor. Și în alte domenii ale cunoașterii lucrurile stăteau la fel cândva. Cercetătorul naturii nu și-a fixat dintotdeauna sarcina modestă de a înțelege procesele individuale din lumea corpurilor drept cazuri particulare ale faptelor mai generale. Dimpotrivă, cu mult timp în urmă el urmărea să înțeleagă ce sunt și cum funcționează cele mai profunde forțe ale naturii. Abia foarte târziu și în mod treptat a ajuns la hotărârea că ar trebui să se renunțe la astfel de încercări și să i le transfere filosofului. Din ce în ce mai mult s-a asociat cu această renunțare un zâmbet de compasiune sau, poate, chiar și de batjocură. Cercetătorului naturii îi era clar că limitele pe care le pusese astfel cercetării sale erau chiar acelea pe care natura însăși le-a impus demersului științific. Doar starea înapoiată a filosofiei este de vină pentru faptul că filosofii sunt cei care se ocupă cel mai adesea de aceste întrebări. Altfel, aceștia nu doar că ar fi respins acest butoi al Danaidelor, ci ar fi renunțat în domeniul lor în mod similar la toate cercetările privitoare la esența internă a proceselor, considerându-le imposibile. Ar fi încercat, ca și cercetătorii naturii în ceea ce privește fenomenele fizice, să identifice legile generale pentru fenomenele psihice prin observarea stărilor de fapt particulare și apoi, prin conectarea fenomenelor particulare cu aceste legi generale, ar fi urmărit să explice anumite procese și să facă predicții în legătură cu altele. La fel, ei ar fi urmărit să descopere în domeniul metafizicii³ adevăruri mai generale, valabile în egală măsură pentru domeniul fenomenelor fizice și psihice și, astfel, pentru întregul univers. De

³ Metafizica și psihologia sunt cele două discipline filosofice fundamentale pentru Brentano. În conferință însă, el favorizează în mod deosebit ideea identității dintre filosofie și psihologie (notă Ion Tănăsescu).

asemenea, s-ar fi putut mulțumi cu o cunoaștere relativă, fără să se rătăcească, având pretenția unei cunoașteri absolute, într-un domeniu al inconceptibilului. Cu siguranță, după o astfel de clarificare și purificare a țelurilor sale, filosofia, la fel ca și știința naturii, nu ar fi fost lipsită de sarcini bogate, mărețe și complexe.

Am menționat, de asemenea, drept motiv al neîncrederii în filosofie faptul că în cazul ei nu este prezentă o tradiție științifică constantă, precum în cazul altor ramuri ale cercetării. Și că până în vremurile cele mai recente au putut fi văzute răsturnări radicale, în sensul că sistemul ulterior îl contrazicea în mod ferm pe cel precedent.

Dar și aceasta se poate explica ușor prin dezvoltarea lentă, în comparație cu alte științe, prin care trebuia să treacă filosofia.

Oricare cercetare filosofică dobândește abia la un moment dat în cursul dezvoltării ei o anumită stabilitate. Abia atunci când devine un fluviu larg, posedă o matcă neschimbătoare. Până atunci însă, se prea poate întâmpla ca ea, precum un pârâu de munte primăvara, să-și croiască o altă cale. Cele mai diferite ipoteze se ivesc și dispar, și unele, și altele apărând la fel de nesustenabile.

Pe de altă parte, orice știință aflată în fază incipientă este extrem de expusă pericolului de a pierde ceea ce a câștigat. Se aseamănă cu organismul delicat al copilului care cedează mai repede unui deranjament sau unei boli decât organismul în deplină forță al adultului. Astfel se poate vedea de fapt în cazul filosofiei nu doar o dezvoltare mai redusă decât în cazul altor științe, ci și un declin (*Verfall*) ce survine mai des și este mai profund.

Poate că și perioada cea mai recentă a fost o astfel de epocă a declinului, în care toate conceptele s-au amestecat unele cu altele și nu a fost de găsit nici urmă de metodă adecvată lucrurilor (*sachentsprechende Methode*). Ascendența și prăbușirea rapide ale sistemelor opuse nu ne mai pot deconcerta în acest caz.

Pentru atare situație, prezentul este, într-adevăr, vremea trecerii de la o modalitate degenerată de filosofare, la o manieră de cercetare mai adecvată naturii obiectului de cercetat (*naturgemäβere Forschung*). Într-un astfel de moment, concepțiile filosofice vor fi, desigur, divergente. Unele se află încă complet sub influența ultimelor sisteme, altele își caută elemente de legătură în perioadele trecute, altele încep de la zero împrumutând de la științele mai avansate indicații de metodă, iar cele mai multe prezintă în diferite feluri amestecuri de elemente noi și vechi. Astfel se explică complet și cearta haotică dintre diferitele concepții filosofice ale vremii noastre, ceartă care, poate mai mult decât orice, servește la subminarea prestigiului filosofiei în cele mai largi cercuri și pe care, din acest motiv, o identificăm ca motiv al neîncrederii generale.

Am trecut, așadar, în revistă, una după alta, în ordine inversă, obiecțiile menționate mai devreme și am descoperit că niciuna dintre ele nu implică nimic mai mult decât faptul că filosofia încă nu este la fel de bine întemeiată ca știința precum celelalte discipline. De asemenea, vedem în linii mari în ce sens neîncrederea în filosofie este îndreptățită și în ce sens nu.

Este *îndreptățită* în măsura în care filosoful zilelor noastre nu doar că rezolvă un număr mai restrâns de probleme decât un cercetător din alt domeniu, ci, de obicei, le soluționează într-un mod mai nesigur și mai imprecis decât o face acesta din urmă.

Este *neîndreptățită* dacă este dusă atât de departe încât se crede că filosofia este doar vânătoare de fantome și că urmărește scopuri la care nu se poate ajunge în niciun chip, rămânând astfel pentru totdeauna de neatins și inaccesibile. Chiar dacă uneori se poate ca ea să-și fi nesocotit granițele, îi rămâne un câmp de probleme la care nu trebuie și, în interesul omenirii, nu se poate renunța. Din acest motiv, ea își găsește cu siguranță un loc printre științe, iar viitorul său este asigurat. Descurajarea referitoare la ea care s-a extins atât de mult astăzi este, așadar, neîntemeiată.

Putem spune chiar mai mult decât atât. – Dacă are vreo epocă motive să spere la reușita cercetării filosofice, atunci aceasta este epoca noastră. Tocmai științele naturii, a căror dezvoltare frumoasă și fructuoasă pare inițial să le fie refuzată filosofilor, ne servesc ca dovadă în acest sens. Științele sunt ca plantele: unele, în funcție de felul și natura lor, înverzesc și înfloresc mai devreme decât celelalte. Câtă vreme știința naturii cu toate subspeciile ei nu dăduse roade bogate, pentru filosofie nu venise încă timpul primăverii. Acum însă, deoarece inclusiv fiziologia a început să înmugurească mai puternic, nu mai lipsesc semnele care anunță că a venit și vremea filosofiei să se trezească la viața rodnică. Premisele sunt date, metoda este pregătită, cercetarea a fost exersată.

Dacă așa stau lucrurile, disperarea epocii noastre nu pare a fi străină de cea a camarazilor lui Columb, care voiau să renunțe dezamăgiți chiar atunci când pământul dorit era cât pe ce să le apară din mare.

Și mai este un motiv pentru care, în zilele noastre cel puțin, îndrăzneala are cel mai puțin voie să amorțească. Este vorba despre nevoia aflată în creștere de filosofie.

Se prea poate ca filosofia să depindă mai mult de științe decât invers. Cu toate acestea, ca pretutindeni acolo unde științele se intersectează, nici reacția opusă nu este exclusă. Psihologicul și fiziologicul sunt interdependente, și astfel îi auzim foarte des chiar și pe cei mai zeloși promotori ai progresului în fiziologie, cum ar fi spre exemplu Helmholtz în a sa optică fiziologică, plângându-se de starea înapoiată a psihologiei care îi încurcă în rezolvarea unora dintre cele mai importante probleme. Totodată, se poate vedea cum cercetătorii naturii intră și în probleme de metafizică, precum întrebarea privitoare la legea generală a cauzalității și la eventualul său caracter aprioric, și cum alte cercetări, precum cele privitoare la legea interacțiunii forțelor naturii, îi conduc până în pragul celor mai înalte întrebări metafizice.

Cu nevoile științifice se îmbină concomitent cele practice. Probleme sociale ies în zilele noastre în prim plan mai mult decât oricând. Nevoia unei soluții satisfăcătoare se dovedește a fi mai urgentă ca orice îmbunătățire a sistemului sanitar, a agriculturii sau a sistemului de trafic. Însă, în mod evident, fenomenele

sociale fac parte din clasa fenomenelor psihice și, astfel, nicio altă forță ordonatoare nu poate fi chemată în ajutor, în afară de cunoașterea legilor psihice, deci de cunoașterea filosofică. Inclusiv această situație a determinat în zilele noastre mai mulți gânditori care urmăresc binele omenirii să se ocupe cu seriozitate și cu grijă de cercetările psihologice.

De aceea, sper cu toată încrederea că refluxul ce caracterizează studiul filosofiei în rândul tineretului german, care deja nu mai este la cel mai scăzut punct al său, va fi anulat în curând de un nou flux. Iar tineretul german al Austriei, susținut de o guvernare a cărei înțelepciune recunoaște valoarea științei și încearcă să o susțină în fel și chip, nu va rămâne în ce privește această nobilă năzuință în urma fraților lor din alte locuri.

Traducere din limba germană de Alexandru Bejinariu